

ΟΡΟΣΗΜΟ ΠΕΙΡΑΙΑ, ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ & ΡΑΦΗΝΑΣ

**ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΘΕΜΑΤΩΝ ΑΡΧΑΙΩΝ ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ 2026**

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

A1.α.

1. Σ
2. Λ

β. αὐτοῖς: ἐπιθυμίας, ὀργάς

τούτων: τὰς ἐνεργείας

B1. Το μεγαλύτερο «βάρος» για τη διαμόρφωση της συνολικής σημασίας της φράσης πέφτει στη λέξη *ἐθίζοντες*. Βασικός στόχος και επιδίωξη των νομοθετών είναι να κάνουν τους πολίτες να αποκτήσουν την ηθική αρετή μέσω του εθισμού σε ανάλογες πράξεις και συμπεριφορές. Στο επιχείρημα αυτό εντοπίζεται και η γενικότερη αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι το άτομο δεν λειτουργεί αποκλειστικά και μόνο για χάρη του εαυτού του, αλλά και για χάρη του κοινού καλού. Έτσι και οι νομοθέτες λειτουργούν με βάση τον γνώμονα αυτό. Στην ουσία το επιχείρημα αυτό έχει ως εξής: αν οι ηθικές αρετές ήταν ἐμφυτες, όλες οι ενέργειες των νομοθετών να κάνουν τους πολίτες καλούς θα ήταν μάταιες, αφού όλοι θα γεννιόντουσαν με ή χωρίς αυτές και οποιαδήποτε προσπάθεια δεν θα μπορούσε να μεταβάλει αυτά τα χαρακτηριστικά. Έτσι αποδεικνύεται αφενός ότι οι ηθικές αρετές δεν υπάρχουν μέσα μας εκ φύσεως και αφετέρου ότι αυτές δεν αποκτώνται αλλιώς παρά μόνο με τη διαρκή άσκηση και την επανάληψη ηθικών πράξεων.

Προς αυτή την κατεύθυνση καθοριστική σημασία έχει ο σωφρονιστικός ρόλος της ανταμοιβής και της τιμωρίας, επιβραβεύοντας όσους πολίτες εφαρμόζουν τους νόμους και τιμωρώντας όσους έχουν παραβατική συμπεριφορά. Επομένως, η αρετή και η κακία εναπόκεινται στους ίδιους τους πολίτες. Αποτελεί πάγια αντίληψη των αρχαίων Ελλήνων ότι ο νόμος δεν αποβλέπει απλώς στην αποτροπή και τιμωρία των παραβατικών συμπεριφορών, αλλά παιδαγωγεί διά βίου τους πολίτες και τους οδηγεί σε επαινετές συμπεριφορές. Εδώ προϋποτίθεται ότι ο νομοθέτης επιδιώκει σε κάθε περίπτωση το καλό των πολιτών· απλώς μπορεί να μην έχει πάντοτε επιτυχία στον στόχο του αυτόν.

Ο Αριστοτέλης διακρίνει τα πολιτεύματα σε καλά και λιγότερο καλά και όχι σε καλά και κακά. Το κριτήριο διάκρισης των πολιτευμάτων σε καλά και λιγότερο καλά αφορά τον βαθμό επιτυχίας του έργου των νομοθετών: όσο δηλαδή πιο κοντά στον στόχο τους φτάνουν, να οδηγήσουν τους πολίτες στην ηθική αρετή, και άρα στην ευδαιμονία, τόσο πιο καλό θεωρείται και το πολίτευμα. Κύριο έργο των νομοθετών είναι να κάνουν, με τους νόμους, τους πολίτες ηθικούς, ενάρετους, να τους σταθεροποιήσουν στον δρόμο της αρετής, για να είναι και η πολιτεία αγαθή.

Η αντίθετη ιδιότητα της αρετής, η κακία είναι επίσης αποτέλεσμα της άσκησης (= ἔθους) π.χ. ο κακός κιθαριστής, ο κακός οικοδόμος → «κακία» δεν υφίσταται εκ φύσεως, αλλά με την επανάληψη συγκεκριμένων τρόπων συμπεριφοράς. Ο Αριστοτέλης προσθέτει νέο επιχείρημα, με το οποίο δείχνει ότι η αρετή είναι προϊόν εθισμού και η ποιότητά της εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που την προκαλεί. Τα ρήματα «γίνεται – φθείρεται» μας παραπέμπουν στο θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος της φιλοσοφικής σκέψης «γένεσις – φθορά». Με τη χρήση αναλογικής απόδειξης συνεχίζει ο Αριστοτέλης, για να δείξει ότι το ίδιο συμβαίνει και στις τεχνικές εργασίες. Χρησιμοποιώντας τα ίδια παραδείγματα προσθέτει ένα νέο στοιχείο – επιχείρημα: τη σημασία της καλής («εὖ») και της κακής («κακῶς») άσκησης στην ποιότητα της αποκτημένης επίκτητης ιδιότητας. Δεν αρκεί, λοιπόν, απλώς να εξασκούμαστε σε μια οποιαδήποτε πράξη, αλλά να εξασκούμαστε σε καλές και σωστές πράξεις. Αυτό το βλέπουμε και στις τέχνες, αλλά και στις ηθικές αρετές. Θα γίνουμε καλοί οικοδόμοι, όχι αν απλώς οικοδομούμε συνεχώς, αλλά μόνο αν εξασκηθούμε στο σωστό χτίσιμο, και καλοί κιθαριστές, όχι αν απλώς παίζουμε συνεχώς κιθάρα, αλλά μόνο αν εξασκηθούμε στο σωστό παίξιμο της κιθάρας. Με τη χρήση του «επαγωγικού παραδείγματος» ο Αριστοτέλης δείχνει ότι στην πράξη η ποιότητα της άσκησης και της μαθητείας προσδιορίζει την ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας. Έτσι φαίνεται να αποδέχεται ότι η ποιότητα άσκησης και η ποιότητα της επίκτητης ιδιότητας συνδέονται με σχέση αιτίου-αποτελέσματος.

Η ενότητα κλείνει με έναν υποθετικό λόγο σε αρνητική-αποφατική διατύπωση μέσω της οποίας προσπαθεί ο Αριστοτέλης να επισημάνει πιο έντονα τον ρόλο της άσκησης, αλλά και του δασκάλου, στη διεργασία με την οποία συντελείται η ηθική διαμόρφωση. Επισημαίνεται ότι για την καλλιέργεια της ηθικής αρετής απαραίτητη κρίνεται η συμβολή του διδάσκοντος και της διδασκαλίας, της εκπαίδευσης γενικότερα, γιατί η ηθική ποιότητα του κάθε ανθρώπου προκύπτει όχι απλώς από την άσκηση, αλλά από την ποιότητα της άσκησης που έχει προηγηθεί. Ο δάσκαλος θα δώσει τον προσανατολισμό του ορθού εθισμού διδάσκοντας τους κανόνες της αρετής, τους τρόπους εφαρμογής τους και

εκπαιδεύοντας στην ορθή άσκηση. Ο δάσκαλος είναι αυτός που παρακολουθεί και καθοδηγεί τους ανθρώπους στον σωστό εθισμό. Διδασκαλία, επομένως, δεν σημαίνει απλώς μετάδοση κάποιων θεωρητικών γνώσεων, αλλά κυρίως καθοδήγηση του μαθητή στην επανάληψη συγκεκριμένων τρόπων συμπεριφοράς, μέχρι αυτοί να αποτελέσουν μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του.

Το ίδιο απαραίτητος είναι ο δάσκαλος και στις τέχνες, διότι αυτός θα διδάξει τον ασκούμενο σε μια τέχνη τους κανόνες της και τον σωστό τρόπο εφαρμογής τους.

Αυτός ακριβώς είναι και ο ρόλος του νομοθέτη στην πόλη: αποτελεί τον δάσκαλο των πολιτών, ο οποίος χρησιμοποιώντας τα σωστά μέσα, δηλαδή τους σωστούς νόμους, θα διδάξει τους πολίτες τι είναι δίκαιο και τι άδικο, θα ορίσει τους κανόνες της δίκαιης και ηθικής συμπεριφοράς μέσα στην πόλη και θα τους οδηγήσει στην κατάκτηση των ηθικών αρετών και, άρα, στην ευδαιμονία. Επομένως, καταλήγουμε και πάλι στο συμπέρασμα ότι οι ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτες, αφού στην αντίθετη περίπτωση ο ρόλος του δασκάλου θα ήταν μάταιος. Αντίθετα, οι ηθικές αρετές κατακτώνται με τη σωστή άσκηση, με τη διαρκή επανάληψη ηθικών πράξεων.

B2. B2. Ο Αριστοτέλης στο δοθέν απόσπασμα από τα «Ηθικά Νικομάχεια» και ο Σταθόπουλος στο απόσπασμα από την ομιλία του αναφέρονται στη συμπεριφορά και τις επιλογές το ατόμου στα πεδία της ανθρώπινης πράξης.

Ειδικότερα, ο Αριστοτέλης προβαίνει στην παρουσίαση παραδείγματος, για να δείξει ότι, όπως και στις τέχνες, έτσι και στις αρετές η απόκτησή τους γίνεται με τον εθισμό και η ποιότητά τους εξαρτάται από την ποιότητα του εθισμού που προηγήθηκε. Το παράδειγμα αναφέρεται σε αρετές που συνδέονται με τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι συναλλάσσονται μεταξύ τους, ο οποίος τους καθιστά δίκαιους ή άδικους (*έν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἄνθρώπους γινόμεθα οἷ μὲν δίκαιοι οἷ δὲ ἄδικοι*) Το συγκεκριμένο παράδειγμα αναφέρεται στις κοινωνικές σχέσεις των ανθρώπων. Ο τρόπος με τον οποίο οι άνθρωποι μαθαίνουν να συναλλάσσονται καθορίζει και την ποιότητα του χαρακτήρα τους ως προς αυτό. Αν μαθαίνουν να είναι δίκαιοι στις συναλλαγές τους, γίνονται δίκαιοι, αν όχι, άδικοι. Η διαμόρφωση του ήθους γίνεται υπόθεση του ίδιου του ανθρώπου, ο οποίος και έχει την ευθύνη των πράξεων του.

Ο Σταθόπουλος, κινείται στο ίδιο πλαίσιο, αναφερόμενος στην έννοια της δικαιοσύνης ως αρετής προς τον συνάνθρωπο και ως ανεκτικότητα (*Στη δικαιοσύνη λοιπόν εμπεριέχεται ο φιλόλληλος και κοινωνικός χαρακτήρας ...«αρετή προς ἕτερον»*) Κατά τον Σταθόπουλο, η ανθρώπινη συμπεριφορά και οι επιλογές του ατόμου εκδηλώνονται με τη μορφή

α) κοινωνικής αλληλεγγύη και κατανόησης: Η ορθή συμπεριφορά επιβάλλει να εξετάζουμε τις καταστάσεις από την οπτική γωνία του συνανθρώπου μας, αλλά όχι για να την αποδεχτούμε υποχρεωτικά. Αρμόζων σκοπός μας είναι να την καταλάβουμε. Επίσης, αρμόζει να βοηθάμε τον άλλο, όταν είναι αναγκαίο. *(Απαιτεί τη θεώρηση και της οπτικής...κοινωνικής αλληλεγγύης)*

β) συνόλου των σχέσεων: ότι η δίκαιη συμπεριφορά δεν αφορά σε έναν τομέα αποκλειστικά, αλλά επεκτείνεται στο σύνολο των σχέσεων όχι μόνο του ατόμου αλλά και των ανθρώπινων ομάδων, ακόμα και των κρατών. *(Η δίκαιη αυτή συμπεριφορά...συλλογικές, σχέσεις)*

Συνοψίζοντας, αμφότεροι συμφωνούν ότι η ανθρώπινη συμπεριφορά, της οποίας τα αποτελέσματα επιδρούν στην κοινωνία, εκδηλώνεται έμπρακτα. Επίσης, δεν είναι έμφυτη αλλά διαμορφώνεται από τις πράξεις.

B3.

1. Λ
2. Λ
3. Σ
4. Σ
5. Λ

B4.

ρυπογόνος: γινόμενον, γίνονται, έγινοντο, γινόμεθα

ανάθεση: νομοθέτου

ένδεια: ἔδει, δεῖ

ξέφρενος: σώφρονες

διάστρεμμα: ἀναστρέφεισθαι

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Γ1. Επομένως ποιος, ενώ ήταν τέτοια η κατάσταση, θα αποτολμούσε να προβεί σε τέτοιου είδους ενέργεια; [29]. Μου φαίνεται μάλιστα ότι είναι φοβερό εσείς στους οποίους, από την πόλη σάς έχει διαχρονικά ανατεθεί να φροντίζετε τα ιερά ελαιόδενδρα, ούτε να μου έχετε επιβάλει ποτέ έως τώρα πρόστιμο γιατί καλλιέργησα παράνομα τον χώρο γύρω απ' αυτές, ούτε να με έχετε παραπέμψει σε δίκη γιατί κατέστρεψα κάποια, και αυτός, που ούτε καλλιεργεί κάπου κοντά ούτε έχει οριστεί υπεύθυνος ούτε είναι σε ηλικία, ώστε να γνωρίζει για τέτοια ζητήματα, να με μηνύσει γιατί απομάκρυνα από το χωράφι ιερό ελαιόδενδρο.

Γ2. Ο ομιλητής παραθέτει μια σειρά επιχειρημάτων για να στηρίξει την αθωότητά του. Πιο συγκεκριμένα υποστηρίζει:

Θα ήταν πιο εύκολο για αυτόν να παρανομήσει την περίοδο των Τριάκοντα. (Πότερον δέ μοι κρείττον ἦν, ὧ βουλή, δημοκρατίας οὔσης παρανομεῖν ἢ ἐπὶ τῶν τριάκοντα;)

Δεν θα μπορούσε να παρακάμψει τους αυστηρούς ελέγχους. (Πῶς δ' ἄν, εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῷ κακονούστατος ἦ, ὑμῶν οὕτως ἐπιμελομένων.)

Η τοποθεσία θα έκανε εμφανή την παρανομία του. (ἐν ᾧ δένδρον μὲν οὐδὲ ἔν ἐστι, μιᾶς δὲ ἐλάας σηκός, ὡς οὗτός φησιν, ἦν, κυκλόθεν δὲ ὁδὸς περιέχει, ἀμφοτέρωθεν δὲ γείτονες περιοικοῦσιν, ἄερκτον δὲ καὶ πανταχόθεν κάτοπτόν ἐστιν;)

Μέχρι και εκείνη την στιγμή δεν είχε κατηγορηθεί και δεν είχε υποστεί καμιά κύρωση. (πῶποτε ζημιῶσαι)

Ο κατηγορος είναι άσχετος με τον χώρο. (οὔτε γεωργῶν ἐγγὺς τυγχάνει οὔτ' ἐπιμελητῆς ἡρημένος οὔθ' ἡλικίαν ἔχων εἰδέναι περὶ τῶν τοιούτων)

Γ3.α. τοῦτον: τούτους
ὅς: οἷ
γεωργῶν: γεωργοῦντες
τυγχάνει: τυγχάνουσι
ἐπιμελητής: ἐπιμεληταί
ἡρημένος: ἡρημένοι

Γ3.β.
διαβεβλημένος: διαβλήθητι
ἀφανίζειν: ἀφανιεῖν
φησιν: φαίη
περιοικοῦσι: περιώκουν

Γ4.α.
οὔσης : Επιρρηματική χρονική μετοχή (στη φράση *δημοκρατίας οὔσης*) , γενική απόλυτη
ἀδικεῖν : Τελικό απαρέμφατο, υποκείμενο στο απρόσωπο ρήμα *ἐξῆν*
ἐμαυτῶ : Δοτική αντιχαριστική στο κακονούστατος
ἐλαῶν: Αντικείμενο στο απαρέμφατο *ἐπιμελεῖσθαι*
ὡς ἀφανίσαντα: Επιρρηματική αιτιολογική μετοχή υποκειμενικής αιτιολογίας, στο απαρέμφατο *καταστήσαι* , συνημμένη στο *με* που είναι αντικείμενο του *απαρεμφάτου* *ζημιῶσαι*
ἐπιμελητής : Κατηγορούμενο στο υποκείμενο ὅς της μετοχής *ἡρημένος*

Γ4.β
Υπόθεση: *εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῶ κακονούστατος ἦν* (εἰ + Οριστική Παρατατικού)
Απόδοση: *ἂν ἐπεχείρησα ἀφανίζειν τοῦ χωρίου* (Δυνητική Οριστική Αορίστου)

Ο Υποθετικός Λόγος δηλώνει το μη πραγματικό.

Μετατροπή στο Προσδοκώμενο=>

Υπόθεση: *εἰ μὴ πάντων ἀνθρώπων ἐμαυτῶ κακονούστατος ᾧ* (εἰ + Υποτακτική)

Απόδοση: *ἐπιχειρήσω ἀφανίζειν τοῦ χωρίου* (Οριστική Μέλλοντα)

ΟΡΟΣΗΜΟ ΠΕΙΡΑΙΑ , ΚΕΡΑΤΣΙΝΙΟΥ ΚΑΙ ΡΑΦΗΝΑΣ
-ΜΟΥΣΟΥΛΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
-ΑΝΤΩΝΗΣ ΓΑΒΡΙΛΗΣ
-ΚΟΤΣΗΣ ΓΑΒΡΙΗΛ
-ΚΟΥΒΑΡΗ ΜΑΡΙΑ

-ΚΑΙΝΟΥΡΓΙΑΚΗΣ ΠΕΝΟΣ